

~~SECRET~~
enato

В О З Р У Ш

Zbyněk

Hřba

Předem je třeba říci, aby chom se naučili, že byl genius. To slovo samo o sobě mnoho vysvětluje. Genius je soběstačný, a nespok na něm se máhe přiklívovat a taky přiklívuje spousta lidí. Nemí už v možnostech jedroho slovíka, aby jen předetl všechno, co bylo o Bezručovi napsáno. Většinou je to, jak bylo řečeno, přiklívnicví. Kromě toho jsou figury, jež překážejí vstupiti /Barbey d Au-revilly/. Jednak z narušení a nekompetence /ovčen: kdo je kompetentní?/, jednak, což je mnohem horší, ze zlé vůle. Snad máhe být útlakou /lze-li to tak říci/, že i ten největší ničema svědčí aspoň sám o sobě a o určitě době.

Kupodivu jsou ale ještě pořád takoví, kteří jsou ochotni pohybovat o tom, že Bezruč skutečně napsal klasické písně. Sám Bezruč jednou povídal, že to jsou trůla. Jejich hlavním

argumentem je, že kromě Slezských písní už nic nenapsal, i když se dožil 91 let. Tento argument je ale spíš nevědomost. Bezruč psal prakticky celý život a jeho nesmrtelné dílo, v podstatě shrnuté ve Slezských písních, vznikalo v rozpětí asi 40 roků.

To, co má trvalou cenu jako poezie /nejen jako dokument/, vejde se ovšem do jedné malé knížky. Možná ale průměrný život s průměrnými množstvími zážitků ani nestačí na víc než na jednu nebo dvě knihy básní. Je někoho o jedno, jestli ten výběr ze všeho, co napsal, si udělá básník sám, nebo to za něj udělá až "budoucnost". Udělá se to vždycky, tak nebo onak, i u národních umělců. Aspekty rozporu mezi kvantitou a kvalitou v poezii jsou ovšem šetnější a složitější. Jestliže tak řečený básník tyje v domově spisovatelů jako měřice v mraveništi, musí každý rok vypocovávat nějakou tu poezii, aby ho nevyhodili, ale to je jednoduché účetnictví.

Proč psal Bezruč pondějí jinak než za dob Slezského čísla, není snad třeba zdůvodňovat.

V padesáti letech je každý jiný než ve tři-
ceti, nemusí být ani básník. A kdo ví anachro-
pe, jaký byl Bezruč v životě, pochopí snad-
no, že se svým prozrazení už nemohl psát
tak patetické básně, jako např. Škaradý zjev.
Má se dokonce říci, že pak už mu nestývalo
/při jeho povaze/ než psát o sobě více méně
ironicky.

Bezručovo dílo je zajímavé i z hlediska
anatomie a výstavby poezie. Jednak je neroz-
sáhlé a tedy přehledné, jednak je doloženo
věmi možnými okolnostmi a fakty. Kálokde
například tak jasně uvidíme, jak se má a jak
se má a jak se nemá opravovat vlastní bá-
seň. Opravování básní je ovšem nutné a jen
jin je možno dosáhnout aspoň relativní do-
konanosti. To Bezruč samozřejmě věděl. Ale
od určité doby začínají být náznaky do hoto-
vých slezských písní nešťastné, až vzniká
pokoušení vidět v tom nějakou nižšívou víšně.
Je to však vysvětlitelné velmi přirozeně.
Bezruč s nimi přestě m u s e l něco dělat,
protože zapomenout na ně jako veřejná osoba

neohl, a protože současně už tihř nepsal,
a když tak zřejmě slaběji, musel by svoje
staré básně jink nenávidět. Jestkoli přá-
ce na poezii zachraňuje totiž básníka od
toho, aby na svoje staré věci úplně nezane-
vřel. Básně lze však opravit jen v tom obdo-
bí, ve kterém vznikla. Jestliže je básník
už jiný / poznáním, utrpením, láskami a ztrá-
tkami/, stojí před svými starými básněmi už
jenom jako štenít. Není pochyby, že v tři-
cátých letech mohl Bezruč docela dobře opra-
vovat svoje pozdní básně, ale verše z dob
slezských písní už opravovat neměl.

Není třeba vážit celý balvan, chceme-li
zjistit specifickou váhu horniny. I u poezie
stačí někdy zvážit jen jeden verš, abychom
ucítili její specifickou váhu. Nemůže to být
ovšem kterýkoli verš, abychom a avšak právě
u Bezruče jsou takové verše časté. Nejzávaž-
nějších pocitů, kterým nedovedeme dát jméno, má-
me každý nemirnou spousta. Něco cítíme tře-
ba až k zeřlení a nedovedeme to pojmenovat.
Je právě podstatou poezie, že dovede dát

časovým pocítem jadra třeba je dít veškeré
něk obrazem. Básník nevyvolozuje jen slo-
va z babylonského zajetí, do kterého upadly
naši lhotejnosti. Osvozoze zároveň i nás,
kteří štene:

"Je zákonu tak se děje?" - Je zákonu, brat-
ře Ondro!

Myslí si že lidové písně, zvláště morav-
ské, jsou v jistém smyslu nedostatečnými
všechna poezie vůbec. Že lidová poezie je
v jistém smyslu dokonalá. Všechny snahy o
její napodobení, kterých máme hodně, dopa-
dají žalostně / například Mikuláškovy "Tebe-
ky"/. A vynovači "čisté poezie" a všech
"avantgard" se nikdy nezohli ani na něco
takového:

lelu-felu-felucha,
naší děvča košucha,
ani ho mět nebude,
dokád ho je nebude...

Je ovšem rozpočítadlo. Ale ani oni nechtě-
li psát nic jiného než rozpočítadla, a neumě-
li to. Ovšem i ten, kdo žije na vesnici a

patří k lidu / co to je??/ a skládá písničky
jako tak, známe se dnes nanejvýš na nápodobu,
na které, se neomylně pozná, že je to ná-
podobu. Je namáha na mysl Aněžku Corlovou

...dyby bylo hehajíčko,
dyby bylo bábkolík,
vezmi si já takového
karý bude úderník...

u níž ješkovost jinek přesných kopí lidových
písní začíná už u falešného pocitu, který
jistě nelze nazvat prožitkem, a při němž
vzpomínáme Mayrino k va výroku, že neexistuje
dobrý a špatný, nýbrž jen spravedlivý a faleš-
ný. Týká se to i Pavla Štebačky Mikuleckého
a Vajšmara Flaška, kteří skládali písničky
většinou jen pro radost nebo pro útechu.

Surového náohu, Neruda a Kelana, když
zastaneme jen u těch nejvýpravnějších, inspi-
rovala lidová poezie k skvělým básním / Ani
labut ani lána, to nám pohřtu křepčili, Je
srdec tvoje na černoj kámen lom.../, ale ty
ani při nejlepší vůli necítíme jako lidové.
Jediné naše básně, které zná, a které se mi

zdají splývat s lidovou poezií, jsou Bezručovy "Schelnice" a "Pyšný Janek". Druhé z nich by bez toho "yvan" asi ani nebylo...

bo ty švarný, pyšný Janek,
nechoeš žádné za galanku,
ymu kaša, ymu šklanku.

Jak to Bezruč udělal, nebude lze nikdy beze zbytku vysvětlit. Podstatu lidové písně jistě pochopil podvědomě /vůbec poezie, na rozdíl od prózy, je převážně podvědomá/, ale jistě něco rovnocenného lidové poezii vytvořit chtěl a efektivně na tom pracoval. To dokazuje řada básní, na nichž se v nápodobě lidové poezie ovišil /např. "Koval"/.

Jednou z nejdůležitějších vlastností básníků na přímou podmínkou každé tvorby je o d v a h a. Nesouvisí přímo s odvahou v životě, i když mnohdy ano, ale je to odvaha psát podle sebe a jinak se neohlížet na nic. Bezruč měl široké a všestranné znalosti, o jakých se dnešní absolventů vysokých škol většinou ani nezdá. Ale přece hlavně odvahy je potřeba k tomu, užít v básni slova "Chylj" /co je

to ze slovo?/, nebo napsat že starček /bylina/ j d e...., to ovšem vybírá námitkou. To, že tyto věci, a řadu dalších slov a metafor nepocítujeme jako trapné, ale jako čistý zisk poezie, je právě básnickovo tajemství.

Na tomto místě je možná námitka, že i takový Ostaš v jakési básni mezi senyční otřelými slovy použil podstatného jména "civěl" nebo že manželé Hojarovi v nějaké próze píšící, že se člověk "prozřítí", anebo že národní umělkyně Marie Majerová napsala že národní správci "zaskleli okna". Je to tak odvaha? Není místa to tady rozvádět dál, ale je to obyčejný nevkus a lajdáctví. Upracovat se slohu a posoudit jej /tak nějak píše Deul/ je totéž. Kritičnost a nedůvěra k napsanému je přinejmenším kvalitě tvorby. Odvahu v životě i v poezii měl naopak třeba básník Stanislav Krás, o kterém jednostranně a nespravedlivě referuje Karel Čapek. Byl ani národní umělec ani velvyslanec, ale uměl hladem.

Opakovat, to jest psát podle převládající módy, je marnost. Je vlastně divné, že na to dosud nepřišly obrovské nástupy epigonů a eklektiků všech dob až podnes. I k tomu, psát podle sebe, je třeba určitého stupně odvahy. Ještě větší odvaha je potřebná k tomu, aby básník vsadil na poezii celý svůj život. Je to vlastně velké riziko a je nesálo těch, kterým nevyšlo. Město by mělo být po staletích stejných zkušenostech už každému zřejmé, že jestliže básník nevsadí na kartu poezie celý život a celou duši, nenapíše nic. To zákonem se tak děje...

Jaký je podíl neukroměného trápení na poezii Bezručové a na poezii vůbec? Patrně rozhodující, a není náhodou, že je to vlastně protititul: Básník ženatý. Jen velmi těžko si vzpomeneš na básníka, který by byl "šťastně ženatý" a kterého by jeho dílo přežilo. Je však trapné psát, jako Oldřich Králík, že v lásce Bezručové lze pozorovat rysy parazitismu. Myslíš naopak, že příživník je každý, kdo se ožení a zůstane básníkem, t.j. píše.

Jak tomu rozumět? Když pomíneme obyčejné lidi a zaměříme se na tajemně povolání, uvidíme že ti to mají jenom dvě možnosti k rozhodnutí: tvorbu nebo svatost. Tato dvě povolání se vylučují, snad s výjimkou autorů evangelií a epištol. Světec je tu proto, aby pomohl spasit zpusťlý svět, básník aby o něm vydal svědectví. Světec bere na sebe březeno mnohých, básník je jednostranný a musí svůj kříž z větší části přeložit na jiné. Je příživníkem vlastně všude a vždycky. Světec může žít na poušti, v klauzuru dobrovolné samoty nebo v rodině /zde to bývají často ženy/. Pokud je ženatý básník a zůstane doopravdy básníkem, nemůže ani zdaleka dostát svým povinnostem k rodině, proto že poezie člověka téměř beze zbytku pohlcuje, a jeho manželství je potom jediným přestupkem proti mravnímu zákonu.

Bezruč se tedy nemohl oženit a ještě psát, mohl se ovšem oženit a přestat být básníkem. Proč se tedy neoženil? Je velmi pravděpodobné, že se mu to prostě nepodařilo.

Nemůžeme pořád věřit tomu, že jestliže se muž nepohání, je to jeho vina, protože se "neobrátil". Aktivita, která se od něho vyžaduje, může být jeho osudnou nevýhodou. Může pak být /a bývá/ mnohokrát za sebou odsátnut, a záleží pak jen na tom, kolikrát to vydrží, než přestane pokoušet štěstí. Mchol říci, že by Bezruč náhodou ženu "neobrátil", ale básník je všechno spíš než spekulující rozšafa /inženýr lidských duší/ a musí se napřed zamílovat, a kdoví, jestli se doopravdy nezamilovávají už j e n o n básníci... Že byl Bezruč víckrát odsátnut, je známo. Přemýšlel o tom a zatlhl si větu, že "nejzpuštěnější... se líbí ženám". Bezruč jako moralista a potencionální světec ovšem zpuštěný nebyl - v podstatě ironicky je třeba chápat Deulova slova: "Ty eurový a zpuštěný člověče, kterého báhvi proč nazývají básníkem..." Ale nejpodstatnější zřejmě bylo, že ženy ve svém sklonu ke středním polohám a k právní nerady berou na milost vyjimečnost. Něco jiného je, když se nějaký vyjimečný podivín

přelaví, avšak to je jiná kapitola a tu Bezruč osvědčil velkou noblesu a básníkem zůstal.

Veškerá inspirace, píše jeden můj přítel, je emotivní. Asi je to pravda, nebo skoro je to pravda. Avšak kdo může milovat konkrétně / a v manželství by měl konkrétně milovat každý/, komu se tedy dostalo té milosti, musel by být blázen, aby o tom ještě psal. Tak zvaná manželská poezie je obyčejný podvod. Skutečná tvorba, na rozdíl od lásky křesťanské /agapé/ a v ideální podobě i manželské a otcovské, je milování abstraktní. Básník miluje ideál, který si buď vy snil a nikdy nepoznal nebo je pro něho nedosažitelný, nebo ho zahlédá na rozdíl od jiných lidí pod podkryvem neideálního. O tom, co vlastním - a v čeho držení se nám osvědčit - nemohu psát. Nechybí tedy, jestliže řeknu, že pro poezii je štěstím, že se Bezruč neobětoval. Pro básníka to však byl jeho největší kříž: "A dva roky, žide, pil jsem vodku...".

Zbývá podíl utrpení národního, o kterém

se právě u Bezručů tolik napsalo. Ne vždy s čistými úmysly a často je to podivuhodně jalové. "... Zdá se nám, jako by Bezruč byl jen nástrojem neznámé ruky, hlasem neznámé síly a jakoby ta ruka, která tento nástroj vedla, byla patřila nějakému bezkydskému božstvu", píše například S. K. Neumann.

Nám se nepochybí zdá, že je to mnohem lépe vysvětlitelné bez toho bezkydského božstva. Bezruč prostě měl, jako každý básník a světec, onen hlad a žízeň po spravedlnosti, o nichž se mluví v Blahoslavenství. Vždy jsou lidé, kteří mají zvlášť silný prožitek nespravedlnosti. Z těchto pouští pak vycházejí mučedníci, světci a básníci. Je ovšem pravda, a skoro trapné je to opakovat, že básník píše o sobě. Ale jsou doby a situace, kdy psát o sobě znamená zároveň psát za mnohé. Zlo a nespravedlnost jsou vždy přítomné jako sám ďábel, který si nás vyžádal.

© následujícím tématu jsem dosud nikde nečetl, ale přesto jej pokládám za neskvěně závažné: Básník a zaměstnání. Jestliže je bás-

ník někde zaměstnaný / a to zpravidla je, není schopen to zaměstnání odčtyvat - jedna z nejzpozdilejších pavěr je, že básník musí být bohém - a i zaměstnání vykonává s velkým úsilím. Je známo, jak strašně vyčerpávalo psaní při zaměstnání Bezruč, Březina nebo Kafka, a to to dvojí vypětí bylo také zřejmě hlavní příčinou fragmentar- nosti tvorby. Losud naprosto nedostateč- ně bylo zdůvodněno zdůrazněno, že tvorba při zaměstnání je hrdinství. A naopak jak zvrhlé damošlapství to je, když se někdo psaní živí a nevytvoří nic. Spočítal národů a básník Pavel hlásal evangelium a součas- ně hotovil stany. Jak s ním nyní lze srovnat obyvatele Brnova spisovatelů? Myslím, že to srovnávat nelze, že jsou to hodnoty nesou- měřitelné. Zřejmě je i jakási síkonitost v tom, že opravdoví básníci mají normální za- městnání, zatímco podvodníci ze svého psaní žijí. O tom by se dalo mluvit mnoho a zvlášť. Je svědomí se tak děje? Je svědomí, bratře Ondro...

Psát poezii až do stáří je nennírně těžké a takřka nemožné. Nýmevat jako nejnladší klasik Miroslav Florian ovšem lze až do mrti:

Jed lampou sněhu hlína čte si
a list za listem obrací
velkolepé a vláklé lesy
vydané bez ilustrací...

ale psát poezii nikoliv. Jednak tvorba člověka přímo stravuje, duchovně a nakonec i fyzicky, jednak s určitým věkem dospívá člověk k syntetickému pohledu na všechny věci, což není pro poezii příznivé. Kromě toho, psát se dá jenom tehdy, když je o čem. Normální člověk má o čem psát jenom zřídka, a s přibývajícím věkem stále řidčeji. Nejen že má méně zážitků, ale i ty se více méně opakují, a je k nim zároveň kritičtější. Tak tolik tedy o Bezručovi.

Nakonec Bezručův vztah k náboženství. Méně všeobecně je pokládán za bezvěrce a jen nemozí proti tomu protestují. J. V. Sedlák připomíná například kantora Halfara,

který učí jak mu káže zákon Boží. Ze nezbytný zákon ve věcn světě stojí, to tožný se zákonem svědomí a tedy Bohem daný, Bezruč velmi dobře věděl. Ale chtěl bych se vrátit obrátit k důvodu hlavnímu: Posledním dojmem z díla skutečného bezvěrce je deprese a rozkladný smutek, protože "jestli není naše budoucnost v Bohu, není naše budoucnost žádná.", a není-li nezartelnost duše, je i láska jenom obyčejný povod. Vlastním pramenem poezie je dichotomie těla a duše /pomíjejícírosti a věčnosti, symbolizované dvěma prameny kříže/, a jestliže se ze všech věcí zachvíváme /Jakub Deal/, pak jen u vědomí této dichotomie.

Bezručova poezie není ovšem primitivně optimistická. Jestliže je někomu "všechno zřejmé" a po napsání básně je stejný jako před ní, pak ta básně nestojí za nic. Z Bezručových básní je mnohdy cítit těžkomyslnost až zoufalství. Ale vždy jako otázka, na niž často odpovídá sám Bůh. Výsledným dojmem ze slezských písní však jistě není

smutek a beznaděj, ale odvaha k životu a naděje. Už proto je jeho dílo náboženské.

Objektivní měřítka existují pro všechny, v tom už se nelze mýlit, a Bezruč je podle nich jedním z pát tisíců básníků, kteří by v naší poezii skutečně chyběli.

